

УДК 631.164.23:351.773 (477.42)

О. В. Скидан
асистент

Державний агроекологічний університет (м. Житомир)

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АПК ЯК ФАКТОР РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Залучення інвестицій в АПК є одним з основних факторів, які дадуть змогу забезпечити його ефективний розвиток та покращити рівень продовольчої безпеки регіонів. Вказана проблема потребує залучення всіх ресурсів до її вирішення на загальнодержавному та регіональному рівні.

Вступ

Питання підвищення ефективності функціонування АПК, насамперед сільськогосподарського виробництва в Україні, в період трансформації його до ринкових економічних відносин суттєво загострилося, зокрема внаслідок різкого зниження інвестиційної активності у вказаній сфері. Причому в регіональному розрізі спостерігаються суттєві диспропорції в рівні розвитку аграрного сектора, що значною мірою впливає на стан продовольчої безпеки на відповідній території.

У той же час в умовах прагнення України інтегруватися як повноцінний партнер у європейське та світове товариство проблема продовольчої безпеки набуває особливого значення. Світова практика засвідчує, що лише та держава, яка здатна забезпечити населення продуктами харчування за будь-яких умов, може проводити незалежну політику [3, с. 117]. В цьому контексті основним завданням для України на сьогоднішній день є підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продовольства на європейському і світовому ринках [7, с. 519].

Стан вивчення питання

Проблема продовольчої безпеки значною мірою вивчена в наукових працях Саблука П.Т. [10], [11], [12], Лукінова І.І. [10], Юрчишина В.В. [11], Білика Ю.Д. [1], Кочеткова О.В., Маркова Р.В. [6], Нижника О.М. [8], Кота В.Г., Сафіна О.Р. [5] та інших. Проте її дослідження зазначеними вченими носить переважно загальнодержавний характер, а тому потребує подальшого глибокого вивчення в розрізі окремих аспектів вказаної проблеми та з урахуванням соціальних і еколого-економічних особливостей регіонів. Одним із пріоритетних питань, вирішення якого надасть можливість підвищити економічну ефективність функціонування АПК та на цій основі покращити рівень продовольчої безпеки як окремих регіонів, так і всієї держави є активізація інвестиційної діяльності у вказаній сфері.

Мета дослідження

Метою дослідження є проведення аналізу сучасного стану розвитку інвестиційної діяльності в АПК Житомирської області та розробка на цій основі загальних принципів регіональної політики з питань залучення інвестицій в агропромислове виробництво, орієнтованої на забезпечення продовольчої безпеки регіону.

Результати дослідження

Затяжна системна криза в державі зумовила різкий спад інвестиційної діяльності, особливо в агропромисловому комплексі. Інвестиції в основний капітал у сільському господарстві в Житомирській області за 1990–2001 рр. скоротились у 19,4 разів [4, с. 144]. У розрахунку на 1 га угідь інвестиції становили у 2001 р. лише 11,9 грн. і не достатні для придбання навіть ручного інвентаря. В результаті ступінь зношеності основних фондів сільськогосподарських підприємств в більшості районів перевищував 50 відсотків (табл. 1). Нестача коштів для оновлення матеріально-технічної бази призводить до старіння та зменшення основних засобів сільського господарства. Підтвердженням цього є те, що коефіцієнт їх оновлення в регіоні становить 1,1, а ліквідації – 1,3, в той час як загалом по Україні вказані показники складають відповідно 2,3 та 2,0.

Як наслідок, на початок 2002 р. у структурі основних засобів на машини і обладнання в області припадало 1 % загальної їх вартості при середньодержавному показнику 15 %. Дещо кращою виглядає ситуація в харчовій промисловості, рівень інвестицій в основний капітал якої у період 1990–2001 рр. зменшився тільки в 1,6 рази. У 2002 р. скорочення обсягів інвестування в сільське господарство продовжувалося. В середньому за місяць було інвестовано в основний капітал всього 2,6 млн.грн., що на 36 % менше відповідного показника попереднього року. В той же час у харчовій промисловості спостерігалася зворотна тенденція – середньомісячна сума інвестицій була на чверть більшою ніж у попередньому році і складала 3,7 млн.грн.

Таблиця 1. Групування районів області за ступенем зношеності основних засобів сільськогосподарських підприємств, Житомирської області станом на 01. 01. 2002 р.

Ступінь зношеності основних засобів, %	Кількість районів	Загальна вартість основних засобів у групі, млн.грн	Середнє значення показника ступеня зношеності основних засобів у групі, %
До 50 %	10	1043,4	46,3
51–55 %	9	883,7	53,2
Більше 56 %	4	367,4	61,3
Всього по області	23	2294,5	51,0

Для збалансованого відтворення виробничого потенціалу АПК необхідні значні інвестиції. Пошук джерел фінансування свідчить, що внутрішні фінансові можливості обмежені. Бюджетні кошти виділяються тільки на програми інноваційного розвитку, наукового, кадрового забезпечення, захисту рослин і тварин. Фінансові можливості підприємств та кредити банків ледве покривають потребу у фінансуванні поточних виробничих витрат. Залишається одне важливе джерело формування капіталовкладень – залучення іноземних інвестицій. За оцінкою іноземних інвесторів, аграрний сектор України має одну з найвищих серед інших галузей економіки інвестиційну привабливість [2, с. 46]. Йдеться переважно про об'єктивну природну привабливість: сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, великі площі орних земель, сіножатей і пасовищ створюють необхідні умови для спрямування інвестиційних ресурсів та сучасних технологій на його розвиток.

За розрахунками спеціалістів, залежно від рівня забезпеченості, зносу та використання майнових комплексів колишніх КСП, потреба в інвестиціях з розрахунку на 1 га може становити від 500 до 1000 дол. США [2, с. 47]. Враховуючи це, потреба області в іноземних інвестиціях навіть при мінімально необхідному рівні їх залучення складає близько 800 млн.дол. США. В той же час на сьогоднішній день безпосередньо в сільськогосподарське виробництво надходження іноземних інвестицій у регіоні практично відсутні, причиною чого є неприбутковість галузі.

У 2001 р. фінансовий результат аграрних підприємств області склав 36,2 млн.грн. збитку. За попередніми даними у 2002 р. зазначений показник становить 49,4 млн.грн. Однією з додаткових причин дестабілізації доходів аграріїв стало посилення монопольних проявів на ринку продовольчої продукції з боку переробних підприємств та посередницьких структур, яке виявлялося, зокрема, у неадекватності зміни закупівельних та роздрібних цін на продовольчу продукцію. Якщо рівень закупівельної вартості м'яса ВРХ та молока протягом року зменшився на 32 % та 30 % відповідно, то роздрібна ціна м'яса знизилася всього на 18 %, а молоко навіть подорожчало на 1,3 %. Це дало змогу окремим переробним підприємствам суттєво збільшити прибутки, в той час як для сільськогосподарських товаровиробників реалізаційна ціна вказаної продукції була збитковою. Фінансовий результат підприємств молочної промисловості області склав 5,3 млн.грн. прибутку, в той час як сільськогосподарські товаровиробники недоотримали від зниження закупівельних цін на молоко протягом року близько 10,8 млн.грн. По зерну та м'ясу худоби розмір недоотриманого прибутку склав відповідно 42,9 млн. грн. та 19,8 млн.грн.

Позитивні зрушення щодо залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в області спостерігалися тільки у харчовій промисловості, зокрема внаслідок запровадження спеціального режиму інвестиційної

діяльності. Він введений з 1 січня 2000 р. і діятиме протягом 30 років при реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних видах економічної діяльності. Впродовж 2000–2002 рр. суб'єктами територій пріоритетного розвитку залучено інвестицій в харчову промисловість на суму близько 9,8 млн. дол. США. Пріоритетність інвестування саме харчової промисловості обумовлена високими темпами зростання обсягів виробництва у ній, які протягом 2001–2002 рр. склали 18,8 % та 13,5 % відповідно [13]. Факторами інвестиційної привабливості харчової галузі є відносно невеликий строк окупності інвестицій та стала тенденція до підвищення попиту на продовольчу продукцію в межах внутрішнього ринку. Рентабельність галузі у 2001 р. склала 3,2 %, за 9 місяців 2002 р. 4 %. Поряд з цим, забезпечення подальшого розвитку галузі потребує значно більших інвестицій для впровадження нових технологій виробництва, спрямованих на підвищення якості продукції та зменшення рівня витрат на її виробництво, оскільки нині тут функціонує велика кількість інвестиційно малопривабливих, технологічно відсталих, переважно фондо- й енергоємних виробничих потужностей, неспроможних випускати високоякісні продукти харчування відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Проблема продовольчого забезпечення населення і продовольчої безпеки залежить не лише від фізичної потреби у продовольстві різних груп населення, а й від рівня їхньої платоспроможності, який залишається низьким. Розрахунок розмірів грошової вартості продовольчих товарів згідно з фізіологічними нормами забезпечення громадян продуктами харчування на радіоактивно забруднених територіях показує, що у 2002 р. для повного задоволення вищевказаних норм щомісяця на одну особу віком старше 18 років необхідно було витратити 281 грн (відповідно до середніх цін на продукти у 2002 р.), в той час як рівень середньомісячної зарплати в області у вказаному періоді склав 264,5 грн., тобто був недостатнім навіть для задоволення фізіологічних потреб громадян у продовольчих товарах [9]. Існуючий рівень доходів негативно позначився на вітчизняному аграрному виробництві, обмежуючи попит на його продукцію, внаслідок чого галузь не одержує необхідних коштів для модернізації та розширеного відтворення.

Висновки

У сучасних умовах в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави та її регіонів, завдання полягає не тільки в стабілізації стану в аграрному секторі, але і подальшому його розвитку на основі нової стратегії, головне в якій – комплексне розв'язання системи питань подальшого розвитку аграрного сектора. На цій основі можливо вирішити проблему збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечення споживання населенням продуктів харчування за науково

обґрунтованими нормами, а також продовольчої безпеки. При розробці зазначеної стратегії потрібно виділити орієнтири і пріоритети, одним з яких повинно стати залучення прямих іноземних інвестицій в АПК. Досягти високого рівня їх надходжень можливо лише після вирішення завдання підвищення рентабельності виробництва і відповідно прибутковості в сільському господарстві. Для реалізації цього в державі повинна проводитися протекціоністська політика по відношенню до вітчизняних товаровиробників, як це робиться у всіх країнах з високорозвинутою ринковою економікою. Ставка повинна бути зроблена на формування механізму стабілізації доходів сільськогосподарських товаровиробників, заміну неефективних власників землі та її реальний комерційний обіг, а також на створення агропромислових корпорацій і холдингів, які гарантовано зможуть забезпечити продовольчу безпеку регіонів та всієї держави.

Важливим напрямом в справі інвестування АПК повинна стати оптимізація цінкових відносин в галузях аграрного сектора і між секторами економіки країни. В цьому плані необхідним є:

- стимулювання створення інтеграційних структур агроформуваннями, організаціями торгівлі та іншими господарюючими суб'єктами. При цьому розподіл доходів від реалізації кінцевої продукції повинен здійснюватися за взаємною домовленістю з урахуванням витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- розробка та забезпечення використання граничних коефіцієнтів співвідношення рівнів цін на кінцеву продукцію і закупівельних цін на сільськогосподарську сировину;
- укладання цінкових домовленостей між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними підприємствами, організаціями виробничо-технічного обслуговування і матеріально-технічного забезпечення АПК з метою сприяння розвитку інтеграційних зв'язків і ринкових відносин у сфері агропромислового виробництва;
- створення системи збутової сільськогосподарської кооперації, галузевих союзів і асоціацій, які захищатимуть інтереси сільськогосподарських товаровиробників і населення на аграрному і продовольчому ринках.

Основними принципами регіональної політики в сфері залучення інвестицій повинні стати створення прозорого регіонального інвестиційного ринку; поєднання інвестицій з інноваціями завдяки вибору найбільш прогресивних проектів; раціональне розміщення інвестиційних проектів з урахуванням економічних інтересів усіх його учасників (рис. 1).

Загальним критерієм при цьому є скорочення сукупних витрат фінансових, матеріально-технічних та енергетичних ресурсів і збереження

довкілля в регіоні при досягненні прийнятних показників щодо якості й термінів реалізації інвестиційних проектів. На рівні регіону, враховуючи його еколого-економічні особливості, необхідно напрацьовувати власну методологію розробки та реалізації окремих інвестиційних проектів, здійснювати маркетинг інвестиційного ринку, розробляти інвестиційні програми, системно вирішувати завдання економічної та науково-технічної експертизи окремих проектів, а також розміщення та освоєння інвестицій в регіоні. Практика доводить, що інвестиційний проект, що визнаний ефективним за критерієм інвестора, може виявитися неефективним у загальному балансі економічних інтересів, ресурсних можливостей та обмежень певного територіального ареалу.

Рис. 1. Принципи регіональної політики в сфері інвестицій в АПК

Важливим фактором підвищення регіональної інвестиційної активності є також формування інформаційної відкритості і привабливого іміджу регіонів. Засоби інформації повинні широко використовуватися для освоєння світових досягнень та презентації власних переваг. В умовах взаємопроникнення суспільно-економічних систем слід враховувати необхідність максимально можливого захоплення інформаційного, а разом з цим і економічного простору. Швидке розповсюдження локальних та глобальних мереж створює принципово нову якість інформаційного обміну. За цих умов у регіонах необхідно активізувати створення інформаційних мереж для інформаційної підтримки вітчизняного бізнесу й забезпечення його конкурентоспроможності.

Таким чином, формування адекватної територіальним особливостям регіональної політики в сфері активізації інвестиційної діяльності в АПК дасть змогу створити дієвий механізм залучення та ефективного використання інвестицій з урахуванням особливостей трансформації регіональної економіки та регіональних економічних

програм, узгоджувати інтереси інвесторів з інтересами та ресурсним потенціалом території та на цій основі покращити стан продовольчої безпеки. Подальшими розвідками у даному питанні повинні стати розробка теоретичних та методологічних аспектів формування та реалізації регіональної інвестиційної політики в окремих галузях агропромислового виробництва з урахуванням територіальних особливостей їх розвитку.

Література

1. Білик Ю.Д. Продовольча безпека України: стан та перспективи використання потенційних резервів // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С.139–148.
2. Гайдучкий А.П. Аграрна реформа і нові можливості для залучення іноземних інвестицій // Економіка АПК. – 2002. – №11. – С. 45–48.
3. Гойчук О. Продовольча безпека як необхідна складова членства України у світовій організації торгівлі: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-й річниці Конф. ООН з питань охорони навколишнього середовища та розвитку (25–27 вересня 2002 р.) – Львів, 2002. – Т.2. – С. 117–123.
4. Житомирщина 2001: Стат. зб. Житомир. обл. упр. статистики. – Житомир, 2002. – 338 с.
5. Кіт В.Г., Сафін О.Р., Топішко І. Продовольча безпека: проблеми та шляхи їх розв'язання // Ринкова трансформація економіки АПК: Монографія. У 4-х ч. / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. Стабілізація доходів сільських товаровиробників. – К.: ІАЕ, 2002. – Ч.4. С. 100–103.
6. Кочетков О.В., Марков Р.В. Формування системи показників продовольчої безпеки країни // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 43–49.
7. Могильний О.М. Стратегія інвестування у сільське господарство в умовах глобалізації економіки // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С. 519–524.
8. Нижник О.М. Продовольча безпека: аналіз еколого-економічних проблем та шляхи їх вирішення // Вісн. Сум. держ. аграр. унів-ту. – Суми, 2001. – Вип.2. – С. 342–346.
9. Малиновський А.С. Про норми харчування та часткову компенсацію вартості продуктів для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Розпорядження Представника Президента України в Житомирській області від 10.06.1992 №131.
10. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України: Наукова доповідь / За ред. І.І. Лукінова, П.Т. Саблука // Економіка АПК. – 2000. – №8. – С. 3–36.

11. *Саблук П., Юрчишин В.* Концептуальні основи розробки аграрної (аграрно-продовольчої) доктрини України. – К.: УААН ІАЕ, 2002. – 29 с.

12. *Саблук П.Т.* Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в ХХІ столітті: Доп. на 3-х Всеукр. зборах вчених економістів-аграрників (29–30 березня 2001 р.). – К.: УААН ІАЕ, 2001. – 96 с.

13. Статистичний бюлетень за 2002 рік / Житомир. обл. упр. статистики. – Житомир, 2003. – 130 с.
